

הגאולה והתורה

פ ת ח ד ב ר

קול השופר אותו עתידים לשמוע כל באי עולם בבוא מועד גאולת עולמים, אחוז הוא בקול השופר אותו שמעו בני ישראל בעת מתן תורה. נתינת התורה לישראל היתה שלב עליון בדרכם מעבדות לחירות. קבלת עול מלכותו של מלך מלכי המלכים ביטאה את חירותם המוחלטת. מעתה רצונם ורצונו ית' זהים, ושעה שהם עושים את רצון קונם יוצאת אל הפועל נטיתם הטבעית הפנימית. "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (אבות ו ב). נתינת התורה היתה פעולה חד פעמית של התנשאות והתרוממות, אך כדי שתורה תפעל את פעולתה על לבות בני אדם ותיצבם באותו שלב עליון של חירות, נדרש זמן רב. "תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא. שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח" (סנהדרין צז ע"א)¹.

א. הגאולה בזכות התורה

עידן התורה קודם לעידן הגאולה ובכחה של תורה גם לקרב ולהביא את הגאולה: "פתח ואמר (רשב"י): 'הן עוד היום גדולי' וגו'. האי קרא אוקמוה, דכד ישראל יתערון תשובה לקמי קב"ה, בזכו דאורייתא יתובון לארעא קדישא, ויתכנסון מן גלותא... ואי לא יתובון, קב"ה אמר: הן עוד היום גדולי, לא עת האספ המקנה בלא זכו ובלא עובדן דכשרון. אבל אסותא חד לכו, השקו הצאן, אשתדלו באורייתא דאתשקיון מימי אורייתא ולכו רעו לאתר דנייהא לאחר סבא וכסופא דאחסנתיוכו... דהא בזכותא דאורייתא יפקון ישראל מן גלותא" וזה"ק ואתחנן דף רע. [מקרה זה העמידו, כשישראל יתעוררו בתשובה לפני הקב"ה בזכות התורה ישוּבו לארץ הקדושה, ויתקבצו מן הגלות... ואם לא ישוּבו אז יאמר הקב"ה: הן עוד היום גדולי לא עת האספ המקנה, בלא זכות ובלא מעשים טובים. אבל רפואה אחת יש לכם, השקו הצאן, עסקו בתורה, שתהיינה נשקות ממימי התורה, ולכו רעו, ותלכו למקום טוב וחמדה של

¹ וכן ע"ז ט. וראה רש"י שם "שני אלפים תורה, בלא ימות המשיח".

² בראשית כט ו.

הרב יהודה שביב

נחלתכם... כי בזכות התורה יצאו ישראל מן הגלות" ³ (תרנום הפולם) .]

ב. כחה של תורה — בגאולה האחרונה

ארבע לשונות של גאולה הן:

"והוצאתי אתכם מתחת פבלות מצרים.

והצילתי אתכם מעבודתם.

וגאלתי אתכם בזרוע נמויה וכשפטים גדולים.

ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לא-להים".

שמות ז ו-ז.

השלב הרביעי מתקיים למרגלות הר סיני, שם נאמר:

"והייתם לי סגולה מכל העמים..."

וזאתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" ⁴. שם יט ה-זו.

כנגד ד גאולות אלו מצינו ד מלכויות ששעבדו בישראל בגלות קשה ומרה. אחרונה ומרה שבהם — גלות אדום. כנגדה בגאולות ולקחתי, שהיא אחרונה וגדולה שבגאולות ⁵. ומכאן:

"הגאולה הזאת לא תהיה רק ע"י לימוד התורה" ⁶ אבן שלמה פי"א ג.

לכאורה סותרים הדברים לבאמר שם בהמשך:

"וכן בכל דור יש קצים לפי ענין התשובה והזכויות המיוחדים לאותו דור.

אבל קץ האחרון לא תליא בתשובה אלא בחסד כמ"ש (ישעיה מח), למעני

למעני אעשה. וגם בזכות אבות... " יא פ.

אפשר שהכוונה לתשובה שמחישת את הגאולה. התשובה הנדרשת בגלות האחרונה חייבת לכלול לימוד תורה, (טעם לכך ראה בפרק הבא). אך אם חלילה לא ישובו כי אז תבוא הגאולה בעתה בחסד ה' ובזכות אבות.

אך אפשר גם שהלימוד הוא באמת תנאי הכרחי כמשמעות הלשון "לא תהיה רק ע"י לימוד התורה" ויהיו הדברים תואמים לדבריו של רבינו חיים בן עטר:

"... ויכוין להכדיל בין הגאולה העתידה לגאולה שעברה של מצרים, שהיו

ישראל ערום ועריה... ואותה גאולה תכליתה לא עמד, כי נחרב הבית

וגלו... אבל הגאולה העתידה לצד שעל כל פנים תהיה באמצעות

זכות ישראל, לו יהיה שלא יהיו ראויים, אעפ"כ באמצעות אורך

³ מאלף יעקב אבינו בדרכו שלו לגלות לבקר, הוא המגלה את דרך הגאולה. והקריאה מופנית אל הרועים אל מנהיגי העם שישקו הצאן במימי התורה.

⁴ ראה אבע"ז רמב"ן הפ' "ולקחתי" שהכוונה לזמן מתן תורה.

⁵ שהרי "זה לעומת זה עשה האלקים" קהלת ז יד.

והשוה ירושלמי פסחים פ"י א: "מגין לארבע כוסות, רבי יוחנן... כנגד ד' גאולות... והוצאתי והצילתי וגאלתי ולקחתי... רבי לוי אמר כנגד ארבע מלכויות".

⁶ והוא ליקוט על עניינים שונים מיוסדים על דברי הכתוב ומאמרי חז"ל כפי שביארם רבינו הגר"א.

הגלות? ועסק התורה דכתיב 'לא תשכח מפי זרעו' 8
פירושו לתורה ויקרא יב ב.

ג. חזרה בתשובה מחטא ביטול תורה

מקראות מדרשות ומאמרים מלמדים שתשובה על חטאים שגרמו גלות, תביא את הגאולה 9.
מהו החטא העיקרי שגרם לגלות האחרונה:

"תא ואחזי לך לא אתגלי ישראל אלא על ביטול תורה שנאמר

(ירמיהו ט) 'ויאמר ה': על עזבם את תורת' 10 "זוה"ח ה, טור ד.

והתשובה הנדרשת:

"אמר הקב"ה: בגלויות הראשונות, חזרו בזכות אברהם יצחק ויעקב 11.

עכשיו הם חטאו בתורה שנתתי למשה, ונקראת על שמו שנאמר (מלאכי ג)

'זכרו תורת משה עבדך, כד יתובון ויתעסקון בתורתו בזכות משה אני

גואלם"

ביטול התורה יוצר מצב של גלות ושל פירוד בעולם. שהרי תורה שהיא בת השמים
וניתנה ליושבי הארץ היא המאחדת שמים וארץ. לימודה וקיומה הופך שנים אלו לחטיבה
אחת. ביטול תורה משמעו ניתוק, משמעו פירוד שמים מארץ. והתוצאה ההכרחית
גלות, כי:

7 כדברי שמואל (סנהדרין צז ע"ב): "דיו לאבל שיעמוד באבלו" ופרש"י בלשון השני "דיין
לישראל צער גלות, אפילו בלא תשובה נגאלים".

8 השהו דבריו בבראשית מט יא: "כבס ביין לבושו — נתבאר ע"ד אומרם ז"ל כי גלות ד' שבו
יגלה הגואל העצום צריך שתהיה ביד ישראל מצות עסק התורה. תולת זה יתעכב מבוא.
ולזה רמז באומרו כבס וגו' פי' כי כוחו של המלך המצפה שילה שמו, הוא בחינת עסק
התורה שיתעסקו ישראל ביינה של תורה... כי באמצעותה יהיה לבושו שהוא כינוי למלכות
נכון אליו ללבושו". ושם בהמשך "ודם ענבים סותה" — על האלטרנטיבה "כי אם יגיע זמן
הגאולה ולא ימצא יין... תהיה הגאולה באמצעות עול ותוקף הגלות אשר יצירון האומות
לישראל... כי באמצעות היסורים יודככו הנפשות ויתבררו נצוצות הקדושה כדרך שיתברר
מאמצעות בחינת התורה ולא שזו מלאכתו נאה וזו מלאכתו בלתי נאה". לפי"ז תתכן גאולה
גם בלי עסק התורה, והיא באה בחבלים ויסורים קשים. ולכאורה אין זה מתאים לדבריו
במקרא הנ"ל שעכ"פ תבוא בזכות עסק התורה, וצ"ע. ואפשר שמדרגות בגאולה הן. ראשיתה,
בהגיע מועד ואם לא בזכות, כי אז בשל היסורים, אם יעודיה הגדולים רק באמצעות עסק
התורה. והשהו גם ביאורו לדברים ל א.

9 ראה על כך בהרחבה במאמר "הגאולה והתשובה" "שמעתין" מס' 18 ומס' 23.

10 וכן "שלא חרב העולם אלא מפני פשעה של תורה, ולא חרבה ארץ ישראל אלא מפני פשעה
של תורה, וכל הצרות הבאות על ישראל אינן אלא מפני פשעה של תורה", תנא דבי
אליהו זוטא פ"א.

11 מזכירים הדברים דברי שמואל בשבת נה ע"א "תמה זכות אבות" אם כי יתכן חילוק מאימתי
תמה אותה זכות.

ה ר ב י ה ו ד ה ש ב י ב

"יפודה של הגלות הוא הפירוד של הארץ מן השמים פירוד השמינה של
מטה מהשכינה של מעלה"¹² מעייני הישועה 12 ספ"ג 11.

והתיקון — עיסוק בתורה. ועסק זה צריך להיות לשמה.
"מי שעוסק בתורה לשמה שבוה הוא עושה שלום בפמליא של מעלה
ובפמליא של מטה, וכוונה אותה מחדש. הרי הוא פולל דרך מן השמים
לארץ, ומן הארץ לשמים ובוה הוא מקרב את הגאולה"¹³ שם.

בדרך זו מתקשרות דרשותיהם של החכמים:
"א"ר אלכסנדר: כל העוסק בתורה לשמה, משים שלום בפמליא של
מעלה ובפמליא של מטה שנאמר (ישעיה כז): יהזק כמעוזי יעשה
שלום לי שלום יעשה לי¹⁴. רב אמר: כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל
מטה שנאמר (ישעיה נא): ואשים דברי בפיך... לנטוע שמים וליסוד
ארץ...¹⁵ ולוי¹⁶ אמר: אף מקרב¹⁷ את הגאולה שנאמר (שם): ולאמר
לציון עמי אתה".

ד. הרמת קרן התורה

ענינה של תורה בקירוב הגאולה אינו רק בעצם העיסוק בה, אלא בראש ובראשונה
בהחשבתה, בהרמת קרבה.

"תקומת ישראל לא תתכן רק ע"י הרמת קרן התורה, שידעו ויבינו לתת
קדימה לתורה. ויד התורה תהיה תמיד על העליונה.
כל יפודה של הגלות הוא מפני שלא ברכו בתורה תחלה (כ"מ פ"ה ב)
שלא נתנו דין קדימה לתורה"¹⁸ מעייני הישועה פ"ג.

התיקון במקום הבלבול. הקלקול — אי התיחסות אל התורה כאל הדבר העיקרי, הראשוני.

¹² והוא ספר מי מרום מאת הגר"מ חר"פ זצ"ל ובו על גלות וגאולה בעקבתא דמשיחא,
שערי ארץ ישראל וסגולת ישראל.

¹³ וכן "כל ענין הגלות הוא פרוד האחדות והגאולה הוא האחדות". שפת אמת, ליקוטים על
מגילת אסתר.

¹⁴ אוהו במעו ה' היינו בתורה עושה שלום כפול גם למעלה וגם למטה.

¹⁵ אותו שדבר ה' היינו התורה בפיו הוא, הנוטע שמים ויוסד ארץ.

¹⁶ בשאלתות דר"א גאון ריש פרשת לך לך הגירסא ריב"ל אמר, וראה בהעמק שאלה להנצי"ב
שם הערה ד שהעיקר כגירסת השאלתות.

¹⁷ הבטוי מקרב מלמד לכאורה שאין כאן חלות גמורה, בהגיע זמנה באה הגאולה אף בלי זה
אלא שבכח הלימוד לקרב את הגאולה. וראה בספר קובץ על הרמב"ם הלכות תשובה פ"ז ה"ה,
הרמב"ם קבע ש"אין ישראל נגאלים אלא בתשובה" מקור לכך ראה הכסמ"ש בגמ' ביומא
(פו ע"ב) "גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה" ותמה הגאון מהרי"פ בספר קובץ: "ודבריו
צ"ע דמשם לא מוכח כ"א שמקרבת את הגאולה אבל לא דאין נגאלין אלא בתשובה" וראה
גם בספר "תוספת יוה"כ" שם. וראה המאמר "הגאולה והתשובה" שמעתין 18 עמ' 55-56.

זהו שאמרו חז"ל בשפתם "שלא ברכו בתורה תחלה" והדגש על "תחלה"¹⁸. והתיקון בהרמת קרן התורה.

ה. תורה — תיקון לחטא הלשון

ראשון לחטאים — חטא הלשון. פתח בו נחש שעה שהשיא את חוה לאכול מעץ הדעת טוב ורע והטיח דברים כלפי מעלה¹⁹. הוא החטא הקדמון אשר בעטיו שחה קומתו של האדם והוגלה מגן עדן.

חטאים הגדול של בני ישראל במדבר היה הוצאת דבה על הארץ הקדושה.

"שכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע"²⁰
ערכין פרק ג משנה ה.

"תניא, א"ר אלעזר בן פרטא: בא וראה כמה גדול כח של לשון הרע, מנלן ממרגלים, ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך, המוציא שם רע על חברו על אחת כמה וכמה..."

אמר ר"ל: אמר קרא (במדבר יד) וזימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה, על דבר הארץ שהוציאו"²¹
ערכין טו.

בזאת גרמו לגלות ישראל מארצם:

"וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו.

וירגנו באהליהם..."

וישא ידו להם להפיל אותם במדבר, ולהפיל זרעם בגוים. ולזרותם בארצות"²²
תהלים קו כד—כו.

ביותר פשט העון בתקופת בית שני, והוא העון שגרם לגלות וגורם לעיכולה הגאולה.
"אך לבסוף בית שני גברה שנאת חנם ולשון הרע בינינו בעונותינו הרבים.
ובעבור זה נחרב הבית וגלינו מארצנו כדאיתא ביומא (ט ע"ב)...
וכאשר נחפשה דרכינו ונחקרה איזה עונות הם מהעיקרים הגורמים לאריכת גלותנו זה נמצאם הרבה, אך חטא הלשון הוא על כולו מפני כמה טעמים.
אחד, כיון שזה היה העיקר לסבת גלותנו כמו שהבאנו מגמ' יומא הנ"ל.
אם כן כל כמה שלא נראה לתקן זה החטא איך תוכל להיות גאולה כיון שזה החטא פגם כל כך שעל ידי זה גלינו מארצנו על אחת כמה וכמה שאינו מניחנו לבוא לארצנו..."

רבנו ישראל מאיר מראדין זצ"ל, בהקדמה לספרו "חפץ חיים"²⁰.

¹⁸ ראה מהר"ל הקדמה ל"תפארת ישראל" מה שמסביר הוא בענין "שלא ברכו בתורה תחלה" ברכה בתורה תחלה נשמעה התקשרות באהבה את סבת התורה ממקורה — הקב"ה. מתוך שלא ברכו לא התקשרו ולא נתקיימה התורה בישראל ובאו לידי זה שעברו על התורה עיי"ש. ובנתיבות עולם נתיב התורה פ"ז.

¹⁹ אבות דרבי נתן פ"א; ב"ר פרשה יט ו.

²⁰ מן הראוי לצטט בזה מתוך פנייתו אל בני התורה באותו ענין: "הנה ידוע מאמר חז"ל

ה ר ב י ה ו ד ה ש ב י ב

טבעי הוא עונש גלות לחטא הלשון. שהרי הלשון היא החיבור שבין הרוח לחומר שבאדם²¹ היא חיבור העליונים עם התחתונים²². כשפוגמים בלשון גורמים לפירוד והאדם עצמו נקנס בפירוד ועליו לגלות ממקומו. מכאן עונשו של מצורע שהוא המוציא שם רע²³ ולכן עליו לגלות אל מחוץ למחנה נפרד ומבודד מהחברה.

בעיקרי התשובה הורנו רבנו יונה גירונדי

"להיטיב פעליו בדבר אשר זדה עליו" שערי תשובה שער א לה. פגם שבלשון תיקונו בלשון, בדבור של קדושה בתורה.

"אמר רבי חמא בר' חנינא: מה תקנתם של מספרי לשון הרע, אם תלמוד חכם הוא יעסוק בתורה. שנאמר (משלי טו): 'מרפא לשון, עץ חיים'. ואין לשון אלא לשון הרע שנאמר (ירמיהו ט): 'חץ שמוט לשונם'. ואין עץ חיים] אלא תורה שנאמר (משלי ג): 'עץ חיים היא למחזיקים בה' ערכין טו²⁴.

"אם חמא בלשון הרע, יעסוק בתורה" "שערי תשובה" שם. "ובעון לשון הרע הגדול מכלם (היינו עבודה זרה שפיכות דמים וגלוי

דדור של בית שני היה בו תורה ומצות, וחורבנו היה בעוון שנאת חנם ולשון הרע, וכתבו הראשונים דמה שהיה כח בעוון הזה להחריב הבית הבנוי, על אחת כמה וכמה שלא יניח לבנות מחדש. וזהו רמז מה שאמרו חז"ל: "כל דור שלא גבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו". . . אכן באמת נתבונן מי יוכל לתקן החטא הזה, האיש הפשוט בודאי לא יוכל לשמור הענין הזה כהלכה אחרי שאינו יודע מה הוא לשה"ר ומה הוא רכילות ואיזה דבר נכנס בכללם. ועיקר התיקון תלוי במו שהוא בן תורה שהוא יכול להתבונן בהלכותיה ולהזהר לקיימם. . . ואם כן כמה צריך הבן תורה על כל פנים להיות זהיר באיסורים אלו התלויים בכח הדיבור שהוא: לשה"ר ורכילות ואונאת דברים והלבנת פנים. . .

והנה לפי מה שבארנו לעיל תלוי בזה בנין הבית דלעתיד. והנה כתבו הספרים בשם הוזה"ק דבי כנישתא חדא אם היו שומרים מדת השלום כדבעי יכולים לזכות לביאת המשיח. אם כן ביאת המשיח תלוי בידנו. וידוע דמדת השלום אין אנו יכולים לזכות בו רק אם נהיה זהירים מתחלה מעון שנאת חנם ולשון הרע. וכל אחד שיתחזק לתקן החטא הזה יהיה לו חלק בהבית הבנוי לעתיד. . . "שמירת הלשון" ח"ב פ"ז.

²¹ בראשית ב ז: "ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לגפש חיה" ותרגם אונקלוס "לרוח ממלא" רוח מדברת היא החיבור של עפר מן האדמה ונשמת החיים. וראה מהר"ל גתיבות עולם נתיב השתיקה פ"א. מרן הרב קוק זצ"ל מוסר הקדש עמ' רעה. וכן ביאורו לפרקי אבות פ"א מ"ז ב"עולת ראייה".

²² ראה "שפת אמת" על מסכת מגילה י, בהסבר הביטוי "שאר זה הלשון", "מוסר הקדש" עמ' רעז.

²³ "אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ויקרא יד ב) 'זאת תהיה תורת המצורע': זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע" ערכין טו ע"ב.

²⁴ וראה עוד "שערי תשובה" שער שלישי, ב.

ערייות) גלות אדום ארוך וחמור. ואין תקון אלא בתורה שהוא תקון לשון הרע. פי' ברכות טוב דף ה' משם המקובלים עיי"ש. וזה פשט הכתוב (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי וגו' הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו'. קרי בחיל שנעסוק בתורה ויבוא אליהו זכור לטוב לבשר הגאולה.

ואחר זמן מצאתי במדבר רבה פי"ד עשיתם התורה קוץ לאליהו וכו' ואומר זכרו תורת משה עבדי וכו'... אכן נתבאר הטעם שהוא לתקון לשון הרע" הרב החיד"א "מדבר קדמות" מערכת גימל ב.

ו. תורה ותשובה

באמת תורה מהווה חלק עיקרי גם בתשובה כללית שאינה מוסבת על חטא מסוים דוקא, ואם התשובה היא המקרבת או המביאה את הגאולה²⁷ הרי שלעסוק בתורה תפקיד נכבד בכך.

בכלל כרוכות תורה ותשובה זו בזו ואחת משלימה חברתה.

כך במטבע של ברכות שמונה עשרה:

"השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך".

כך בהבנת הכתוב (דברים לו יא):

"כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו".

יונתן בן עוזיאל בתרגומו הביין זאת כמוסב על התורה (וכן דב"ר פרשה ח). ולעומת זאת הרמב"ן הביין שהכוונה לתשובה.

כיוצא בזה בכתוב (תהלים ב):

"נשקו בר פן יאנף".

"נשקו בר, רב רב אחא, רב אמר נשקו ברה של תורה... רב אחא אמר נשקו ברה של תשובה"

תורה ותשובה הן שתי האחיות של האנוש בנצח ביסוד העל-זמני, בשבח שבבריאה, ולכן בכחן להביא לימים שאחוזים בנצח ימי הגאולה²⁵.

ז. לימוד משניות

רחבה היא התורה מגי ים, ובה חלקים רבים. ודאי שהעסק בכל חלק וחלק מחלקיה

²⁵ מכאן להבנת הקשר הפנימי שבין המזמורים א וב בתהלים שחז"ל ראו כמזמור אחד (ברכות ט ע"ב - י ע"א).

מכאן שהתורה תופסת חלק נכבד בהליכי התשובה ובדרכיה. ראה יסוד התשובה לרבינו יונה. וראה אורות התשובה פי"ג, ה. פי"ד יב.

מצוה רבה בו ומקרב את הגאולה. אך קשר מיוחד לה למשנה עם הגאולה.
 "רב הונא ²⁶ אמר... אין כל הגלויות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות.
 מאי טעמא (הושע ח): גם כי יתנו בגויים עתה אקבצם" ²⁷ ויק"ר ז ג.
 היכן בפסוק רמז ללימוד משניות, מסתבר שדרשה זו קשורה בהבנתו של עולא את הכתוב
 "אמר עולא: פסוק זה בלשון ארמית נאמר" ²⁸ ב"ב ח. ומסביר שם רש"י יתנו תרגום
 של ישנו. וכאילו נאמר בכתוב גם כי ישנו (היינו ילמדו משנה) בגויים עתה אקבצם.
 מדוע דוקא משניות* ²⁸ ?

יושם לב, בפסוק מדובר על קיבוץ בני ישראל הפזורים בין האומות. גורלם של ישראל
 קשור בגורלה של תורה, אשר יארע בה יארע להם. פיזור בתורה מקביל לפיזור עם
 ישראל. משנה, היא כינוס וליקוט של הלכות תורה שבע"פ, שיגון פרקי משנה משמש
 גורם ראשון במעלה לסידורה של תורה ומכאן לסידורם של ישראל, אין... הגלויות
 מתכנסות אלא בזכות משניות. גלויות לשון רבים.
 יתר על כן,

גלות היא הביטוי החיצוני לגלות פנימית יותר. פיזור האון הפנימי, פגם הברית
 "ועיקר אריכות הגלות היא בסבת חטא זה" ²⁹.

באמת זה החטא הקדום, שמימות עולם, סובב קלקולים ומכשולים וגלויות ועושק נשמות,
 ושבירת כלים והסתלקות שכינה. ועיקר תיקון עולם וגאולתו, גאולת הפרט והכלל תלוי
 בזה התיקון. אשר על כן הזוכה לתקן הברית נקרא צדיק והוא יפוד עולם ³⁰.

²⁶ ובילקוט שמעוני הושע רמז תקכה, בשם רב חנינא.

²⁷ אמנם הוסבר שם ע"י שהכונה למשניות בקדשים בעניני קרבנות. וזה בשל הקשר למאמרים
 שנזכרו שם בסמוך.

²⁸ ראוי להזכיר גם את הלימוד שעולא עצמו למד מהפסוק במלואו: "גם כי יתנו בגויים עתה
 אקבצם, ויחלו מעט ממשא מלך ושרים" (ח י) "אי תני כולהו, עתה אקבצם, ואם מעט
 מהם, יחלו ממשא מלך ושרים", הבחנה בין אם כל ישראל (ורש"י כתב: וכן רובם) שונים
 שאז נקבצים כולם לבין אם חלק מהם שאז מקילים מעליהם עול שעבוד מלכויות.

²⁸ * אמנם ראה "דובר צדק" לרבי צדוק הכהן מלובלין עמ' 17. שהבין את הנזכר בויק"ר
 "משניות" כמכוון לתושבע"פ בכלל. וראה שם הסברו מדוע לימוד זה מיוחד לגלויות ובזכותו
 הם מתכנסים.

²⁹ רבי יוסף במוהר"ר שלמה דרשן ודיין דקהלת פונזא בהקדמה לספרו "יסוד יוסף" על
 שמירת הברית ותיקונו. נדפס לראשונה בחייו בשנת תנ"ט. נדמ"ח בירושלים בשנת תשכ"ז.
 משלי י כה; חגיגה יב.

³⁰ רבים הם הספרים בהם מוכנסים דברים מגודל הפגם ודרכי התיקון כמו "ראשית חכמה"
 בשער הקדושה, ספר "יסוד יוסף" הנ"ל, ונלוה לו ספר "בנין יוסף" ובו באורים ומקורות
 והערות לדברים המובאים בספר "יסוד יוסף". ונלוה עליהם קונטרס "תקנת השבים". וספר
 "אות ברית" ובו ליקוטים מספרי רבי נחמן מברסלב ותלמידו רבי נתן. ובספרו "תיקון
 הכללי" לזה החטא. ספר "טהרת הקדש" מרבי אהרן ראטה וצ"ל. וכנהגה ספרים ומאמרים
 שיסודתם בהררי קודש דברי הוה"ק והאר"י הקדוש. באמת יש מקום לעורר לעיסוק בזה

הגאולה והתורה

מדרכי התיקון היותר מועילות לזה הפגם — לימוד משניות.

"וזה נראה לי אחד מן המעמים למדרש פרשת צו אין הגלויות מתקבצות אלא בזכות עוסקי משניות. וקשיא למה בשביל עוסקי משניות דוקא, אלא הוא הדבר אשר דברנו, כי ידוע שאריכות הגלות הוא מכח חטא זה, שזה אמרו חז"ל אין הגלויות מתקבצות אלא בזכות עוסקי משניות שאז יש לחטא הזאת תיקון, ואז נזכה לגאולה".

יסוד יוסף, תיקוני החטא, תיקון יב.

לימוד משנה שהיא כינוס נפוצות חלקי תושבע"פ, הוא תיקון לפגם פיזור נפוצותיו של האדם, פגם הברית⁸¹, והוא מחית קליפת עמלק⁸² וזה סוף התיקון ואז שלם השם ושלם הכסא.

ביחוד לאותם שמקדישים עיתותם ללימוד המוסר לבל יוניחו ענין זה שהוא אולי החשוב והחמור מכלם.

⁸¹ שם בתיקון יב אף הוסיף: "ומה טוב ללמוד ח"י פרקים מי שסיפק בידו כנגד מדת יסוד שפגם בחטא זה, ומדת יסוד נקראת ח"י כגודע לידועי חן. אף הגר"א דיבר על לימוד של ח"י פרקים משנה ליום ראה "מעשה רב".

⁸² שהרי עמלק "מזנב הנחשלים" מכתו מכת זנב "חותך מילות וזורקן כלפי מעלה" (רש"י דברים כה יח). וזהו אשר קרך בדרך לשון "קרי" וזו ה"זכירה". עוד ראה לקוטי מוהר"ן קמא סימן נח.